

Dil Felsefesi Temelinde Göç Olgusuna Bir Bakış: Humboldt ve Rorty

Pınar TÜRKMEN BİRLİK¹

¹ PhD.; Ege Üniversitesi-Felsefe Bölümü-Doktora Mezunu

Özet

Dil ve göç insanlık tarihinin onlarla başladığı ve seyir aldığı iki olgudur. Tarih boyunca her iki kavramın da tanımlamalarında birtakım değişiklikler geçirdiğini görmek mümkündür. Ancak bu iki olgu söz konusu olduğunda değişmeyen tek şey, onların insanlık tarihinin seyirinde başrolü oynamayı sürdürüyor olmalarıdır. Ortak bir tarihe dayanma durumu nedeniyle, metnimizde göç olgusuna dil felsefesi temelinde bakmaya çalışarak, dil anlayışlarının göç olgusuna yönelik tutumları nasıl ve ne şekilde etkilemekte olduklarını ortaya koymaya çalışacağız. Bu bağlamda dile yaklaşımlarında tamamen farklı kavramlardan yola çıkan Humboldt ve Rorty örnekleri üzerinde duracağız. Bir başka ifade ile dili bir ulusun tını ile özdeşleştiren Humboldtçu ve dili olumsal ve uzlaşmsal bir alan olarak tasarlayan Rortyci dil anlayışlarının göç olgusuna dair nasıl bir tutum ortaya koyabileceklerini görmeye çalışacağız. Böylece hem dil ve göç kavramları arasındaki ilişkiyi daha görünür kılabileceğiz hem de göç olgusuna dair dil anlayışı üzerinden yeni bir bakış açısı geliştirebileceğiz.

Anahtar Sözcükler: Dil; Göç; Tını; Olumsallık; Uzlaşım.

A Consideration of Migration on the Basis of Philosophy of Language: Humboldt and Rorty

Abstract

Language and migration are the two facts with which history of humanity started and has proceeded. It is possible to observe that both concepts have undergone some changes in their definitions. However, when these two concepts are in question, the only thing that does not change is that they continue to play a key role in the course of human history. Because of that the fact of sharing a common history, we will try to examine the notion of migration on the basis of language philosophy and to reveal how language understandings affect the attitudes pertaining to the notion of migration. In this context, we will focus on Humboldt and Rorty, who start from entirely different concepts in their approaches to language. In this context, we will focus on Humboldt and Rorty, who start from entirely different concepts in their approaches to language. Humboldt identifies language with the spirit of a nation, while Rorty considers language as a contingent and conventional space. Our analysis on the approaches of the above figures will enable us to explore how their understandings of language can function in respect to the notion of migration. In so doing, we will be able to achieve two things: we will make the relationship between concepts of language and migration more visible and we will develop a new perspective to the notion of migration pertaining to language understanding.

Keywords: Language; Migration; Spirit; Contingency; Convention.

Corresponding Author : Pınar TÜRKMEN BİRLİK
E-mail : pınarbirlik82@gmail.com
Manuscript received : 16 August 2018
Revised manuscript accepted : 01 November 2018

Dil Felsefesi Temelinde Göç Olgusuna Bir Bakış: Humboldt Ve Rorty

Giriş

İnsanın en temel iletişim aracı olması bakımından ‘dil’, her tür insan deneyiminin biricik *a priori*’sidir. Günümüzün vardığı teknolojide bile iletişim gücü ve esnekliği yönünden insanın kullandığı hiçbir iletişim şekli, dili aşacak önem ve nitelikte değildir. Kronolojik olarak dilin ne zaman ortaya çıktığını kesin bir şekilde belirlemek pek mümkün görünmese de dilin varlığına yönelik yetmiş bin yıl öncesine işaret eden, pek çok tarihi bulgu söz konusudur (Lewin, 2000). Bu bulgular, insanın varlığını sürdürebilmek için diğerleriyle bir araya geldiği andan itibaren kendisini ve dünyasını anlayabilmek için anlam üretimini, yani belli türden bir dil yaratımını gerçekleştirmiş olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bu bakımdan dil kullanımının, insanlık tarihiyle birlikte başladığı kabul edilebilir. İnsanda bulunan, iki ayak üzerinde dik bir biçimde dolaşan, akıllı ve düşünme yeteneği olan, dille, sözle anlaşılan, en gelişmiş varlık olmasına yönelik yapılmış genel bir tanım da bunu doğrular niteliktedir: “İnsan memelilerden, iki eli ve iki ayağı olan bir canlıdır” (“İnsan”, 2018).

İnsana ilişkin bu temel tanımda dikkatimizi çekmesi gereken bir önemli husus da, insanın temel özellikleri sıralanırken ‘akıl, dil ve düşünme yeteneğine sahip’ olmasının yanı sıra, ‘iki el ve ayak sahibi olan, iki ayak üzerinde dik bir biçimde dolaşan’ gelişmiş bir canlı varlık olarak da ortaya konulmasıdır. Bu belirlenim bize insan ile birlikte dil’in yanında bir başka olgunun daha kendini göstermeye başladığını açık bir şekilde ortaya koyar: Göç. Roger Lewin de *Modern İnsanın Kökeni* adlı yapıtında, bulunmuş olan insan fosilleri ve döneme ait yapılmış aletlerin bölgesel biçimlendirilme özelliklerinden hareketle insanın evrimsel geçmişinde, onun erken dönemlerinden itibaren bir hareketlilik ve yer değiştirme içerisinde olduğuna dikkat çekmektedir (Lewin, 2000). Bu hareketlilik, yakın geçmişte daha çok savaş, kıtlık, kuraklık, işsizlik gibi sosyal ve ekonomik sebeplerin neden olduğu bir olgu olarak karşımıza çıksa da, insanın keşfetme ve merak duygusunun tetiklemesiyle de gerçekleşebilmektedir. Sebebi her ne olursa olsun, farklı kültürleri, dilleri, dinleri, gelenek ve görenekleri birbirleriyle etkileşim sürecine açık hale getirmesi bakımından göç, insanlık tarihine yön veren ve vermeye de devam edecek olan önemli bir olgu olarak karşımızda durmaktadır.

İnsanlık tarihinin başlangıcında duran dil ve göç kavramlarının merkeze alınacağı metnimizde göç olgusuna, dili birbirinden farklı kavramlar çerçevesinde ele alan Humboldt ve

Rorty örnekleri üzerinden bakmaya çalışacağız. Böylelikle dil ve göç olgularının insanlık tarihinin seyrinde niçin önemli bir konumda yer aldığını, bu kadetsel birliktelikte bu iki kavramın birbirlerini ne yönde etkilediklerini, dil'e yönelik yaklaşımların göç olgusuna yaklaşımı nasıl etkileyebileceğini görmeyi amaçlarken göç olgusuna ilişkin yeni bir bakış açısına da yer açmaya çalışacağız.

Dil Felsefesi Temelinde Dil ve Göç Olgularına Genel Bir Bakış

Dil ve göç, içinde yaşadığımız yüzyılın öne çıkan iki olgusudur. İnsanlık tarihinin başlangıcında duran ve özellikle yirminci yüzyıldan bu yana çok daha geniş ölçekte dünya gündeminde, devlet politikalarında ve akademik dünyada önemi ve sonuçları bakımından irdelenen bu iki kavramı, dil felsefesi temelinde değerlendirebilmek üzere öncelikle, dil'in dünyayı anlama ve anlamlandırmadaki önemini resmeden dil felsefesi tarihçesini, kısaca bir gözden geçirmek faydalı olacaktır.

Dil konusu Antik Yunan'dan bu yana farklı perspektiflerden ele alınmakta ve belli bir araştırma, inceleme ve entelektüel problemler alanına işaret etmektedir. Antik Yunan'da dil, gerçekliğin doğası ve bilginin doğası gibi temel problemlere bağlı olarak, Ortaçağ'da ise tümeller tartışması çerçevesinde Hıristiyan inancını desteklemek ve ona felsefi bir artalan sunabilmek amacıyla ele alınmış görünür. Bu bağlamda her iki dönem için de dilin, başka problemler alanına bağlı olarak ele alındığından bağımsız bir araştırma alanı olmaktan uzak kaldığı da söylenebilir. Ancak bu tablo modernite ile birlikte büyük bir değişim geçirir. Nitekim modernitenin dünya anlayışı, insanın gerçekliği temsil ve teorileştirmesinin mümkün olduğu inancını yansıtan bir dil anlayışını da beraberinde getirir. Böylece modernite ile birlikte bir inceleme nesnesi olarak dil gösterge, gösteren ve gösterilen gibi unsurlar çerçevesinde ele alınarak, onların birbirleriyle olan ilişkilerinin araştırıldığı bağımsız bir inceleme alanı olarak kendini ortaya koyar.

Taylor "modernite anlayışında dil, ancak önceden tanımlanan insan hayatı, davranışı, amaçları veya zihin faaliyeti içerisinde bir yere konulmakta; yani dil bu çerçeve içerisinde zuhur eden ve yine bu çerçeve içinde bazı fonksiyonları icra eden bir şey olarak yorumlanmaktadır" derken, dilin modernitedeki algılanış şeklini açık bir şekilde ortaya koyar (Taylor, 2006, s. 17). Bu dil anlayışının en önemli unsuru sözcüklerdir. Sözcükler, modern temsil epistemolojisinin şekillendirdiği bu dil anlayışı içerisinde dünyanın bilgisini edinmedeki nesnel süreçte, düşünce birimlerinin dışsal araçları olarak önem kazanır. Modernitenin ortaya koyduğu anlayışta şeylerin düzenini düşüncede şeyleri temsil eden idelerimizi uygun biçimde düzenlemek suretiyle

bildiğimizden, sözcükler idelerimizi bir araya getirip toplamada ve düzenlemede iş gören araçlar olarak ayrıcalıklı bir konumdadır.

Descartes'ın merkezi kıldığı modern temsil epistemolojisi içerisinde dil'i anlamaya çalışan Hobbes, Condillac ve Locke bu anlayışın şüphesiz en etkili ve klasik formunu ortaya koymuşlardır. Buna göre, zihindeki ideler varsayılan dış gerçekliğin temsilinin parçalarıdır ve bilgi gerçeklikle tam anlamıyla örtüşen temsile dayanmaktadır (Taylor, 2006). Ancak dil analizi burada asıl amaç değildir. Bu dil analizi, Cassirer'in de belirttiği gibi, "daha temel bir probleme araç ve ön hazırlık yapmakta, yani idelerin analizine hizmet etmektedir" (Cassirer, 1955, s. 134).

Modernitenin başlangıcıyla birlikte dile yönelik ortaya çıkan bu anlayışın aynı zamanda *ideal dil* anlayışlarına da kapı araladığı görülür. Buradaki temel inanış, düşüncelerimizi ifade edecek uygun simgeler ve kurallar bütünü bulunduktan sonra muhakemelerimizin de aynı kesinlik ve güvenilirlik derecesinde gerçekleşeceği yönündedir.

Moderniteye kimliğini armağan eden on yedinci yüzyıldaki bu kesinlik arayışının dil anlayışında kendisini, sözcüklerin yanıltıcılıklarından kaçınma çabası olarak ortaya koymuş olduğunu belirtmek gerekir. Ancak bununla birlikte, modernitede dil kapsamında ortaya çıkan konular arasında bilginin gelişimi ile dilin gelişiminin birbirine bağımlı süreçler olup olmadığı, bir dilin sözcük dağarcığının nasıl geliştiğinin ve genişlediğinin etimolojik bir araştırması ile aynı zamanda o dili konuşan insanların fikirlerinin gelişmesinin iç yüzünü anlamının mümkün olup olmadığı gibi konularla, etimoloji, dilin kaynağı ve dil ile zihin arasındaki ilişkinin mahiyeti gibi konuları da saymak mümkündür. Ancak belirtilmesi de gerekir ki, bu konular daha çok on sekizinci yüzyıl düşünürlerinin araştırmalarında olgunluk ve derinlik kazanabilmiştir. Bu bağlamda da dilin, ancak on sekizinci yüzyıl ile birlikte gerçek anlamda bağımsız bir alan olarak incelenmeye başlanıldığının da altı çizilmelidir.

On sekizinci yüzyılın sonlarına değin dile yönelik Batı felsefe geleneğinde karşımıza çıkan anlayışların en önemli özelliğini Altınörs "düşünce ile dil arasındaki ilişkiyi ortaya koyma çabası" olarak ifade eder (Altınörs, 2003, s. 100). Buna göre, Aydınlanmacılar için dil sözcüklerle faaliyet iken düşünce fikirlerle faaliyettir; eş deyişle sözcükler düşüncelere bağlı olsa da düşünceler sözcüklere bağlı değildir. On sekizinci yüzyılda hüküm süren bu anlayış, düşüncelerin duyularca algılandıkları şekliyle, dış dünyadaki nesnelere, özelliklerin ve ilişkilerin temsili olduğu temel inancından kaynaklanmıştır.

On dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde ise bizleri 'dil kökeninin neliğine' ilişkin pek çok araştırma karşılar. Kendisini Aydınlanma düşüncesinin dil anlayışının karşısında konumlayan bu

dil anlayışı, Altuğ'a göre (2001) "evrenselci perspektife yerleşmiş görünen Aydınlanmacıların, düşünme ve dili iki farklı etkinlik olarak gören ve dili, kendisine önce gelen düşüncenin bir aracı, düşüncelerin bir bireyden diğerine iletilmesinin zorunlu bir aracı olarak benimseyen tavrından oldukça farklı bir konuma yerleştirir" (s. 60). Altuğ'un Miller'dan aktardığı üzere,

"Aydınlanmacılar için akıl yetisi dilden önce idi, bağımsız bir varoluşa sahipti ve dilin mükemmellik durumunun da bir ölçütü idi. İnsan akılsal bir varlık olduğuna göre, doğal olarak, o kendi dilini de akılsal ilkelere göre yaratmış olmalıydı. Böylece aklın tümelliğinin, dilde de yakalanabileceğini düşünen Aydınlanmacılar, tarihsel dillerin gösterdiği farklı biçimlerin altında tümel/evrensel bir dil bulgulanabileceği kanısına bağlanmışlardı; böylece bir dil, zihnin kavramlarını ideal biçimde tasarımlayacak bir dildi" (akt. Altuğ, 2001, s.60-61).

On dokuzuncu yüzyılın dil anlayışının genel karakteristiğini ortaya koyan Hamann ve Herder ile bu yüzyılın dil anlayışına onlardan sonra nihai çizgilerini kazandıran Humboldt'un dil anlayışı ise dili aklın bir yaratımı olarak gören bu anlayışı tamamen tersine çevirir. Hamann ve Herder, dil ve düşünmenin birliği ile dillerin bireyselliği ilkesi kabulünden hareketle "dili, insan bilgisinin bütününe sınırlarını ve kuşatımını veren şey olarak düşünürler" (Altuğ, 2001, s. 62). Buna göre dil, düşünce biçimlerini kendi içinde taşır. Altuğ (2001), "biz ancak dil içinde ve dil ile düşündüğümüzden, dilsel olarak ifade edilmeyen hiçbir zihin durumu veya zihnin sözcükleri tarafından belirlenmeyen hiçbir zihin durumu yoktur" demektedir (s. 62). Böylece dilsiz bir düşünmenin mümkün olamayacağı gerçeğini ortaya koyan Hamann ve Herder'i izleyerek, Humboldt'un da insanın dilini insanın dünyası olarak konumlamakta gecikmediği görülür. Dili düşüncenin biçimlendirici organı olarak düşünen Humboldt'a göre, en genel hali ile dil ortaklığı ortak bir dünya tablosuna sahip olmak anlamına gelir. Bir başka ifade ile Humboldt'un, dil ortaklığını bir millet olmanın gereği olarak ortaya çıktığını ve bu bakımdan da dilin bir iletişim dizgesi olmasının yanı sıra, bir düşünme ve kendi kendini ifade etme formu olarak da düşündüğünü belirtebiliriz. En genel hali ile ifade ettiğimiz Humboldt'un bu anlayışını 'göç' olgusu temelinde yorumlamayı metnin ikinci kısmına bırakarak, yirminci yüzyılın dil anlayışları bakımından genel özelliklerine odaklanarak devam edelim.

Özellikle yirminci yüzyıla gelindiğinde dil konusunda yapılan araştırma ve incelemelerin muazzam derecede artmış olması bu anlamda da oldukça anlaşılırdır. Bu bağlamda yirminci yüzyılda dil felsefesinden yararlanan başlıca akımlar arasında fenomenoloji, hermeneutik, iletişim etiği ve analitik felsefe öncelikli olarak sayılabilir. Nitekim Altınörs (2003), yirminci

yüzyılda dil felsefesine ve genel anlamda da dile yönelik ilginin boyutu hakkında fikir verebilecek örnekler arasında şunları sıralamaktadır:

“Husserl’in ‘anlam’ kavramını dil felsefesindeki sınırlarını aşacak şekilde kullanarak bilinç ile gerçeklik arasında bulunduğunu varsaydığı ‘anlam uçurumu’nu tartışmaya açması; Gadamer’in de vurguladığı gibi, yirminci yüzyılda hermeneutiğin metamorfoza uğrayarak büyük oranda dil felsefesine dönüşmesi ve buna bağlı olarak Heidegger gibi ‘Varlık’ı dil olarak yorumlayan bir filozoflar kuşağının ortaya çıkışı; Habermas’ın ‘iletişimsel eylem teorisi’nde dil aracılığıyla gerçekleştirilen eylem biçimlerini mercek altına alması; analitik felsefe akımındaki filozofların düşüncenin mantıksal yapısının dilsel çözümleme aracılığıyla gün ışığına çıkarılabileceği iddiası ve bu akımın içinde ‘dilci filozoflar’ adıyla anılan bir grup filozofun, felsefedeki geleneksel problemleri dilsel sorunlara dönüştürerek çözmeyi denemesi” (s. 111-112).

Tüm bu gelişmeler doğrultusunda R. Rorty yirminci yüzyıl filozoflarının ortak eğilimini ‘dil’ olarak belirlemekte ve bu eğilimi aynı başlıklı eserinde ‘dilsel dönüş’ (*linguistic turn*) olarak ifade etmektedir. Rorty’nin bu kavram ile işaret ettiği dönüş, temelde dilin özneye ait olmadığı, öznenin dile ait olduğu görüşüne dayanır ve en genel haliyle, akıl’dan, deney’den ve olgu’dan dil’e dönüşü ifade eder. Dile yönelik muazzam bir ilginin varlığına işaret eden bu hareket, örneklerden de anlaşılacağı üzere dile ilişkin bakış açılarının genişlemesi ve çoğalması ile sonuçlanır. Günümüze değin artan bu ilginin ‘dilin işlevine’ ilişkin ortaya koyduğu en açık farkındalık, bütün toplumsal ilişkilerin ancak dil dolayımı ile gerçekleşen pratikler olduğu; anlamın dil yolu ile verildiği ve dolayısıyla da dil ile düşünce, dil ile toplum ve dil ile bilgi arasında ortaya konulması gereken önemli ilişkiler olduğu şeklindedir.

Yirminci yüzyılda dile yönelik artan ilginin önemli tetikleyicilerinden biri de *Genel Linguistik Dersleri (Course in General Linguistic)* başlıklı eseri ile Saussure’dür. Onu bildik anlamda bir dilbilimciden ayırt eden ve felsefi dil incelemesi için vazgeçilmez kılan yön, onun ‘temel sorularla ilgili’ olmasıdır; eş deyişle dilden söz ettiğimizde “ortaya attığımız varsayımların sorgulanmasından işe başlaması ve dilin doğasını, dil incelemesinin gerçek nesnesini belirlemeye dönük kuşatıcı sorulardan yola çıkmasıdır” (Altuğ, 2001, s. 173). Saussure’ün bu anlayışı (1966), öncelikle adlandırmacılığı reddeden ve dili bir “adlar listesi” olarak değil de “sesle düzenlenen bir düşünce sistemi” olarak görmesi ile ön plana çıkar. Dilin düşünce ile olan bağlantısının gün yüzüne çıktığı bu anlayışta, düşüncenin dile getirilişinin ses ile kavram

farklılıkları sayesinde gerçekleşebilmekte olduğu açıklık kazanır. Bir başka ifade ile hem anlam hem de değer, dil sisteminin kendisinden kaynaklanmakta, yani sistem içindeki farklılıkların bir neticesi olarak ortaya çıkmaktadır da denilebilir. Bu bakımdan da Saussure ile birlikte dil, anlamın ve değerın yaratıcısı olan bir farklılıklar sistemi olarak karşımızdadır.

Yine yirminci yüzyılın dili bir inceleme nesnesi olarak ele alan ve düşünceleri ile büyük yankı uyandıran düşünürlerinden biri de Wittgenstein'dır. İlk dönemini karakterize eden *Tractatus*'tan sonra, *Felsefe İncelemeleri* ile karakterize olan sonraki döneminde dili düşünüş biçimi köklü bir değişikliğe uğrayarak onu bir "oyun" olarak niteleyen Wittgenstein'a göre (1978), dil daha çok "pratik kullanım tarzları"na, yani "hayat formları"na karşılık gelir. Daha açık bir ifade ile bu anlayışta sözcükler ancak dil oyunları içerisinde bir anlam kazanmakta ve dil oyunları da hayat formları içerisinde ifade bulmaktadır da diyebiliriz. Bir sözcüğün anlamı, onun kullanımını kuşatan ve belirleyen faaliyetlerde, yani 'hayat formları'nda aranır. Böylece bir dili hayal etmek bir hayat formunu tahayyül etmeye karşılık gelir (Altuğ, 2001). Bu bakımdan da Wittgenstein ile birlikte 'linguistik olan' ile 'linguistik olmayanın' günümüze değin bir daha birbirinden ayrılmaksızın bir araya getirilmiş olduğunu söylemekte de bir sakınca yoktur. Bu anlayışa göre, dil bir *praksis*'tir; *praksis* de dili kullanım tarzıdır.

Böylece Wittgenstein ile birlikte, dilin kullanım tarzı ön plana çıkar. Böylece dil olgusunda sosyal aktör, dolayısıyla sosyal hayat, sosyal praksis önemli bir konum edinir. Demir'in ifade ettiği gibi (2007), " bundan böyle dilin kuralları da artık ne sabit ne de değiştirilmesi mümkün olmayan kurallar olarak ortaya çıkar" (s. 112). O halde hayat formları değiştikçe kuralların, kurallar değiştikçe de hayat formlarının değişmesi kaçınılmaz görünür.

İçinde yaşadığı yüzyılın ortak eğilimini dil olarak belirleyen ve bu eğilimi 'dilsel dönüş' (*linguistic turn*) olarak ifade eden Rorty de, dil olgusunu bireysel kimlik ve kolektivite gibi konular üzerinden ele almış olan önemli bir düşünürdür. Geleneksel felsefe yapma tarzından farklı bir şekilde Rorty (1989), 'terapi', 'ıslah etme', 'diyalog' ve 'kültür eleştirmenliği' gibi terimler kullanarak, felsefeyi bunları hayata geçirmekle sınırlar. Böylece de onu, bir anlamda eleştiri tekniğine indirger. Rorty dil'e olan yaklaşımında ise (1989), onun 'olumsal' olduğu varsayımını merkeze koyar. Bu temel varsayım, göreceğiz ki Rorty'nin anlayışında 'nasıl ki dilin kurallarını tesis eden insani pratikse, insani pratiği de mümkün kılan dilidir' düşüncesi ile sonuçlanacaktır.

Dili bir inceleme nesnesi olarak ele alan ve genel hatları ile resmetmeye çalıştığımız bu anlayışların, dili birbirinden farklı yön ve işlevleri ile ele almış olsalar da, hareket noktalarının 'insanı anlamının dilden geçtiği' düşüncesine dayandığını belirtmek gerekir. Demir'in de

belirttiği gibi (2007), “toplumu anlamak, toplumun dilini anlamaktan geçer ve sosyal bilimler, özellikle de sosyoloji ve felsefe, dili daima kültürün veya iletişimin bir unsuru olarak ele alırlar” (s. 158). Kültür ve iletişim kavramları çerçevesinde insan ve toplum kavramlarına bakmak istediğimizde özellikle yirminci yüzyıldan bu yana dil kadar göç olgusunun da bu kavramlar ile birlikte ele alınmakta ve tartışılmakta olduğunu görürüz². Bu durum, Deniz’e göre “uluslararası göç olgusunun özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren yoğun bir şekilde artmış olmasının bir sonucudur” (Deniz, 2014, s. 178). Bu durumun yine bir diğer önemli göstergesi de Birleşmiş Milletler’in göç konusunda uzmanlaşmış kurumlarından biri olarak Uluslararası Göç Örgütü’nün (International Organization for Migration) 1951 yılından itibaren faaliyet göstermekte olmasıdır. UGÖ, yürüttüğü çalışmalar çerçevesinde amacını, “düzenli ve insani göç yönetiminin sağlanmasına yardımcı olmak, göç konularında uluslararası işbirliğini teşvik etmek, göç problemlerine pratik çözümlerin arayışını desteklemek ve mülteciler ile ülke içinde yerinden edilmiş insanlar dâhil ihtiyaç sahibi göçmenlere insani yardım sağlamak” olarak ortaya koymaktadır (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2010). Bu bağlamda öncelikle göç olgusunun ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel olmak üzere pek çok alanda farklı sonuçlara gebe olan bir olgu olduğunu ifade etmek gerekir. Biz ise metnimizde, her türlü zeminde insani pratiği tesis eden şeyin öncelikle *dil* olduğu anlayışını benimseyerek, göç olgusunu bir de dil içerisindeki felsefi bir değerlendirme ile ele almayı denedik.

Her ne kadar farklı tanımlara ve karmaşık bir yapıya sahip olsa da göç kavramı, nihayetinde bireylerin doğdukları, büyüdükları, kültürlendikleri yerden ayrılarak geçici ya da daimi bir süre boyunca başka bir coğrafi alana yerleşmeleri olarak görülen ve bu bakımdan da sosyal bir değişim sürecine denk gelen bir olguya karşılık gelir. Deniz’e göre, “yirminci yüzyılın ilk çeyreğinden bu yana yaşanan uluslararası göç dalgaları dünyanın demografik, etnik ve kültürel yapısını önemli ölçüde değiştirmiştir” (Deniz, 2014, s. 177). Bu olgunun en açık sonucu şüphesiz birbirinden farklı dil, din, kültür ve geleneklere sahip olan insanların bir arada yaşamak zorunda kalmalarıdır. Bu açıdan göçmenlerin yaşadığı uyum problemlerinin başında da “kimlik sorunları, kültür çatışması ve yabancılaşma gibi konular başı çeker” (Semran, 2010, s. 188). Konuya linguistik çerçeveden bakıldığında ise bu söz konusu uyum problemlerini temelde bir kültür çevresinin, yani belli bir hayat formunun sese dönüşmüş yansıması olarak nitelendirilen, belli bir çevrenin uzlaşımsal ürünü olarak işaret edilen ‘dil’ olgusuna dayandırmak mümkün

² Ayrıntılı bilgi için bkz., Chambers, I. (1995). *Göç, Kültür, Kimlik*. Çev: İsmail Türkmen, Mehmet Beşikçi. Ayrıntı Yayınları, İstanbul; Larrain, J. (1995). *İdeoloji ve Kültürel Kimlik*. Çev: Neşe Nur Domaniç, Sarmal Yayınevi, İstanbul.

görülmektedir. Nitekim göç olgusunu linguistik açıdan tanımlamak gerekirse, belli bir coğrafyada kültürlenmiş kişinin, belli bir hayat formunun ve buna bağlı olarak da belli türden bir uzlaşımın ürünü olan anadilinden başka bir hayat formunun şekillendirdiği uzlaşım çerçevesine 'girme çabası' olarak ifade etmek gerekir. Ancak, on dokuzuncu yüzyıldan bu yana dil'e bir milletin kültürünü yansıtan en önemli unsur olarak işaret edildiğinden, bir dili öğrenmenin bir milletin kültürünü öğrenmenin, yani onun hayat formuna uyum sağlamanın en önemli ve ilk adımı olduğunu kabul etmek gerekir. Bu bakımdan uluslararası göç söz konusu olduğunda, bulunduğu yere uyum sağlamanın ve kabul görmeyen ilk koşulu olması bakımından 'dil' konusunun öncelikli bir öneme sahip olduğu belirtilmelidir. Nitekim insan varoluşuna insan olmanın imkânlarını da açan bir olgudur dil.

Açıktır ki, farklı toplumlar farklı dillere sahiptirler. On dokuzuncu yüzyıldan bu yana toplumların ve dillerin farklılığının düşüncelerin, dünya görüşlerinin, bilgi sistemlerinin farklılığına tekabül ettiği düşünülmektedir. Ancak tam da bu bakış açısı, göç olgusuna yönelik birbirine taban tabana zıt, iki görüşün doğmasına vesile olur. Buna göre bu anlayışlardan biri, anadilinden kopup gelen göçmenlerin yerleştikleri yeni coğrafyada yeni bir dil ile yüzleşme durumlarında yaşadıkları problemleri 'kültür çatışması' başlığı altında düşüncelerin, dünya görüşlerinin, bilgi sistemlerinin farklılığı çerçevesinde ele alıp, göç olgusuna tamamen olumsuz bir bakış açısı getirirken, bir diğeri de bu farklılıkları zenginlik olarak görmekte ve göçmenlerin yerleştikleri bu yeni coğrafyanın kültürüne ve dolayısıyla da diline yapabilecekleri katkıları ön plana çıkarmak suretiyle sosyal boyutta onu olumsuz sonuçlarıyla ele almayı reddetmektedir. Bu bağlamda dil konusuna yaklaşımın, göç olgusuna bakışta önemli bir belirleyici olduğunu görmek gerekir. O halde şimdi de bu temel varsayımdan hareketle birbirinden oldukça farklı perspektiflerden dil'e yaklaşan iki düşünür olan Humboldt ve Rorty üzerinden göç olgusuna bakmayı deneyerek dile yönelik bu iki tutumu, göç konusunda daha 'adil' pratik çözümler üretilmesine katkı sağlayabilmek adına ele almaya çalışalım.

Humboldtçu Dil Anlayışı Kapsamında Göç Olgusuna Bir Bakış

Dilbilimi (*linguistic*) düşün tarihinde Wilhelm von Humboldt'un ayrıcalıklı ve önemli bir yeri vardır. Onun *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechts* (İnsan Dillerinin Yapısındaki Çeşitlilik ve Bunun İnsanın Zihinsel Gelişimindeki Etkisi Üzerine) başlıklı metni, on yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda dil çalışmalarındaki felsefi yönelim ile on dokuzuncu ve yirminci yüzyılların özelliği olan henüz

doğuş halindeki özerk bir dilbilimi ile köprü kuran Avrupa'daki dille ilgili fikirlerin tarihinde önemli metinlerden biri sayılmaktadır (Harris ve Taylor, 2002). Bu metinde ön plana çıkan temel varsayım, dilin toplumsal bir olgu olduğu ve kendisini kullananlara göre açıklanması gerektiğidir. İnsan yalnızca toplum bireyi öncelediği için toplumsal bir varlık değil, dil ya da kavramlar sistemi dediğimiz şey, bireyi öncelediği için de toplumsal bir varlıktır. Bu bağlamda Humboldt için de dil düşünmeyi ve bilgiyi önceler; çünkü bir kavramlar sistemi bulunmadığında hem düşünce, hem de bilgi imkânsız görünmektedir. Bu bakımdan Harris ve Taylor'a göre (2002), "Humboldt özellikle bu metninde ve dili ele aldığı diğer çalışmalarında tarihsel dilbilimi bulgularıyla hem on sekizinci yüzyılın özelliği sayılan dil hakkındaki felsefi fikirlerle hem de Alman Romantizmi'nin ayrılmaz parçası olan antropoloji felsefesi ile bağlantı kurmayı denemektedir" (s. 141). Bu çalışmaları kapsamında Humboldt dilin doğasını açıklamada, dil ile tinin birliği, yani özdeşliği düşüncesine dayanır. Buna göre dil Humboldt'ta, Altuğ'un ifadeleri ile (2001), "kendi sıfatıyla/varoluşu bir etkinlik olarak karakterlendirilen tin'in bir ürünü, fakat aynı zamanda bütün tinsel varoluşu şekillendiren bir karşı etki alanı" olarak da ortaya çıkar (s. 59).

Dile yönelik bu temel belirleme doğrultusunda Humboldt, onun doğasını bulgulamak üzere, dilin, ulusun tinsel gücünün şekillenmesi ile bağlantılı olduğu noktaya yönelir. Humboldt'a göre, gerek bir ulusun hakiki özünü gerekse de bu ulusun kendi dilinin iç bağıntısını tinin/zihnin bireyselliğinin kendisine bakmak suretiyle kavrayabiliriz. Bu bakımdan bir ulusun tüm yapıp etmelerini, duygu ve düşüncelerini, sanatlarda ve kurumlarda kendini ortaya koyuş biçimini ifade eden ulusun karakterini anlamının yolu da onun diline bakmaktan geçer. Çünkü, "ulusun karakteri, birliğini dil ile tinin iççeliğinde kazanır" (Altuğ, 2001, s. 73). Dil, bir ulusun tinsel gücünün temel şekillendiricisidir. Humboldt (1988), dilin en ince ayrıntılarına kadar bir ulusun tinine kök salmış olduğunu şöyle ifade eder:

"Bir halkın tinsel bireyselliği ile dilinin şekli öylesine birbiriyle kaynaşmıştır ki, bunlardan biri verilse, diğeri ondan bütünüyle çıkarılabılır. Çünkü intellektualite ve dil ancak karşılıklı olarak birbirine uygun düşen biçimlere izin verirler ve bunların gelişmesine yardımcı olurlar. Dil sanki ulusun tininin dış görünüşüdür, dil ulusun tini ve tin de ulusun dilidir" (s. 46).

Böylece bir halkın bireylerinin ve insan topluluklarının dolaysız taşıyıcısı ve bu ruhun kendiliğinden bir ifadesi olarak ortaya çıkan dil, açıktır ki asla yalnızca genel değil, fakat daima özgül, yani kendine özgü bir dildir. Her dil kendi dünyasını temsil eder.

Bu durum Humboldt için dil ve düşünme özdeşliğinin de bir sonucudur. Düşünsel etkinlik ve dili bir ve aynı şey olarak kavrayan Humboldt için dil (1988), düşüncenin biçimlendirici organıdır. Dolayısıyla da “dil, bir bildirişim aracı olmanın ötesinde ve daha önemli olarak konuşanın tininin ve dünya görüşünün bir yansıması olarak görülmelidir” (s. 34). Kaldı ki Humboldt için dil, sözcüklerden ayrı bir takım düşüncelere sözcükleri iliştiirmekten ibaret bir şey de olmayıp, bizzat düşüncenin üretilmesinde ve kavram kurma sürecinde biçimlendirici bir etkinliktir. Bu anlamda da dil, tinin yaratıcı bir edimi olarak, bir dil topluluğunun seslere dönüşmüş bütün bir tinsel enerjisini kendine özgü dünya görüşünde ve kültüründe olduğu şekliyle de yansıtmaktadır.

Bu düşüncesi doğrultusunda dili hem bir ürün (*ergon*) hem de bir etkinlik (*energeia*) olarak tasarlayan Humboldt (1988), bu bakımdan aynı zamanda da onu tinin eklemli sesi düşüncenin bir ifadesi haline getirebilmek üzere sürekli çalışmasının bir sonucu olarak düşünür. Böylece Humboldt'ta son derece özgül bir insan etkinliği olarak karşımıza çıkan dil anlayışının, başlangıç evresi dışarıda tutulduğunda, yaratıcı bir etkinlik olarak hem yarattığı şey tarafından etkilenmekte olan hem de *energeia* ile *ergon* arasındaki etkileşimin bir sonucu olarak karşımızda durduğu görülür.

Ancak Humboldt'ta önceki kuşaklardan devralınan bir malzemeyi ifade etmesiyle dil öncelikle bir ürün olarak bizi karşılar. Bir başka deyişle, düşünceyi ifade etme sırasında zihinsel etkinlik öncelikle daima bu verilmiş şeyin –ürün olarak dilin- üzerine yönelir. Dolayısıyla sonrasında Humboldt'a göre (1988), “bireysel söz edimlerimizde gerçekleştirdiğimiz yeniden yaratımla, *energeia* ile dili yeniden şekillendirme aşamasına girsek de bu eylemimizde de, bu öncesinden şekillendirilmiş malzemenin ve biçimin kısıtlamalarına tabi kalırız” (s. 50). Saf bir yaratıcı edim olarak dil, Humboldt için yalnızca ilk ortaya çıktığı eklemleme anına karşılık gelir. Bu uğrakta tamamen ve yalnızca yaratıcı bir etkinlik olarak karşımızda duran dil, bu özelliği bakımından Humboldt'a göre (1988), “bir ulusun kaynağını tinsel gücünden alan iç-duyumunun (*Sprachsinn*) kendiliğinden kollektiv bir dışavurumu olarak” görülür (s. 60-61). Dolayısıyla dil tam da bu uğrakta yaratıcı bir etkinlik olarak kendini gösterdiği andan itibaren hem bir ürün (*ergon*) olarak hem de bir yaratıcı etkinlik (*energeia*) olarak, bir ulusun içsel özgürlüğünün ve enerjisinin ifadesi olarak kendini konumlar. Bu bağlamda da Humboldtçu anlayışta dil, her ne kadar özgür olarak ortaya çıkan bir şey olarak görünse de, bu ulusun kendi uzlaşım sınırları içerisinde ona bağımlı ve kısıtlı bir şey olarak da kalır.

Geldiğimiz noktada Humboldtçu dil anlayışının bir ulusun bütün yapıp etmelerinin, bütün kurum ve sanatlarının, kültürünün, geleneklerinin, kısacası tininin kullandıkları dil ile nasıl iç içe geçmiş olduğu ortadadır. Esas olarak belli bir ulusun 'içten' gelen bir söyleme biçimi olarak dil, açıktır ki yalnızca o ulusun zihinsel özelliklerine, yani onların içsel duyusuna bağlıdır. Ayrıca her topluluğun özgül bir zihinsel niteliğe sahip olduğunu düşünen Humboldt için (1988), bu ayırıcı zihinsel niteliğin her türlü toplumsal ve kültürel alanda kendini gösteriyor olması, "zihinsel etkinliğin ayırıcı bir ürünü olarak dilin bu alanların tümünün içine de kök salmasından" kaynaklanmaktadır diyebiliriz. (s. 65). Bu bakımdan Humboldt'a göre, her ulusun kendilerini başta olduğu şekliyle yaratıcı bir şekilde ve belli sınırlar içinde tarihleri boyunca ifade etmelerini sağlayan zihinsel, ruhsal, organik farklı bir şey mevcuttur ve bu da dilde cisimleşmiştir. Bu açıdan bakıldığında Humboldtçu dil anlayışının çıkış noktası ve temel ilkeleri doğrultusunda ırkçı bir kurama karşılık geldiği rahatlıkla ifade edilebilir: "Her ulus, dış durumundan ayrı olarak, kendi içsel ruh yolunu izleyen insanî bir bireysellik olarak görülebilir ve görülmelidir de" (Humboldt, 1988, s. 41). Ayrıca Humbolt'un (1988) dil, zihinsel yetenek ile halkların ve bireylerin içsel doğaları arasında kurduğu ilişki de bunu destekler niteliktedir: "Dil ve zihinsel yetenek, sürekli etkileşimleri içinde ayırma izin vermez; hatta tarihsel kaderler bile halkların ve bireylerin içsel doğalarından bağımsız olmayabilir, bununla birlikte bütün bağlantılar her noktada bizim için çok açık olmaktan uzaktır" (s. 183).

Humboldt'un ortaya koyduğu bu kuramdan hareketle kendi ulusundan, anadilinden kopup başka bir coğrafyaya ve dile göç eden göçmenlerin durumuna bakmaya çalıştığımızda, öncelikli olarak kendini, kendi tını ve dolayısıyla da dili ile sınırlayan bir ulusun keskin sınırları bizi karşılar. Açıktır ki, göçmenin pasaportu yalnızca onu bu ulusun coğrafi sınırlarının içerisine sokabilir niteliktedir. Ancak söz konusu olan bu ulusun tinsel sınırları olduğunda, ulusun tinsel etkinliğinin en önemli ürünü olan dil, göçmenin bu yeni coğrafyaya kabulünün önünde büyük bir engel olarak durur. Göçmenin ikinci bir dil olarak bu ulusun dilini konuşabildiği dahi düşünülse, bu anlayış kapsamında bu dili kendi anadilindeki gibi kullanmasının pek mümkün görünmediğini de belirtmek gerekir. Burada kendisini öncelikle bir ürün (*ergon*) olarak karşılayan bu ikinci dilin, yaratıcı etkinlik sahasının içerisine girmek göçmen için öncelikle, onun kendi zihinsel yeteneğinin bu ulusunkinden farklı olması bakımından zor gibi görünür. Yine bu anlayışta, dil aynı zamanda tüm ulusa karakterini veren ortak bir geçmişe ait, tarihsel bir ürün olarak da görüldüğünden, bu ortak geçmişe ait olmaması bakımından 'öteki' olarak nitelenen göçmenin, bu dilin yaratıcı etkinlik alanının dışında tutulmak isteneceği de öngörülebilir. Sonuçta dilsel

etkinlik alanında, her ulusun kendi içsel dil duyusu, eş deyişle içlerinde buldukları tarihsel bağlam etkilidir. Nitekim Humboldt (1988) şöyle demektedir: “*Energeia* kendi başına bağımsız bir etkinlik olmayıp *ergon* ile sürekli bir diyalektik ilişki içerisindedir” (s. 142). Bu bakımdan dilin *ergona* bağlı kökleri *energeia* alanına, başka türden bir *ergon* ve *energeia*’nın dolayımındaki zihinsel etkinliğin girişine tarihsel kontekst bakımından da izin verir nitelikte değildir. Humboldt’un farklı diller konusundaki ifadeleri de bu düşünceyi destekler niteliktedir. Humboldt’a (1988) göre, “dillerin farklılığı yalnızca ses ve gösterge farklılığından ibaret değildir; sözcükler ve dizim, aynı zamanda kavramları da biçimlendirir, belirler ve bilgi ve duyumsama ile bağıntıları ve bunlar üzerindeki etkileri bakımından görüldüğünde, çeşitli diller aslında çeşitli dünya görüşleridir” (s. 69).

Bu bakımdan dilsel farklılık yalnızca bir çeşitliliğin değil, fakat çok daha önemli olarak dünya görüşlerinin farklılığının ifadesi olarak düşünülmelidir. İnsana belli bir dünya görüşü veren, onun belli bir tarzda düşünmesine yol açan şey kullandığı dil’dir. Dil, onu konuşanların düşünme şekli üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla bu anlayış gereği, göçmenin ana dilinin asıl belirleyicisi olduğu düşünme şekli bakımından, ikinci bir dilin belirleyicisi olduğu düşünme şekline ne denli uyum sağlayabileceği tartışmalı görünmektedir.

Dilsel çeşitliliğe yönelik düşüncelerinde ‘dünya görüşlerindeki farklılığı’ merkeze koyan Humboldt, bu farklılıkların bir dilin ‘nesnel alanı’ görüleme ve anlamlama yeterliliği çerçevesinde kendini göstermekte olduğu düşüncesinden hareket eder (Humboldt, 1988). Bu yeterlik, Altuğ’a (2001) göre, “genelde tinsel etkinliğin *energeia*’sına ve özellikle de bu tinsel etkinliğin, ses aracılığıyla düşünceyi biçimlendirme yönündeki karakteristik eğilimine bağlıdır” (s. 73). Dolayısıyla her dil, kendi dehasının ifadesi olan bir bireyselliğe de sahiptir:

“Her yerde önce sadece dillerin yapısından yola çıktık ve dilin hakkında bir yargıda bulunurken kendimizi hep bununla sınırladık. Şimdi bu yapının bir dilde diğerinden daha iyi olduğu, Sanskritçe’dekinin Çince’dekinden, Yunanca’dakinin Arapça’dakinden daha mükemmel olduğu tarafsız bir bilim adamı tarafından tartışma götürmez bile. Sırasıyla bunların erdemlerini dengelemeye çalışsak bile, bu dillerden birinin ötekine oranla daha verimli bir zihinsel gelişme ilkesiyle canlandırıldığını kabul etmek zorundayız. Eğer bundan dolayı çeşitli sonuçlarını söz konusu dillerin ters hareketine (dilden zihne yönelişe) ve onları yaratan ulusların zihinsel yeteneklerine (bu ne kadar insanın kapasitesi dahilindeyse) kadar

götürmeye isteksiz isek, zihin ile dilin karşılıklı ilişkilerini kaçınılmaz olarak yanlış yorumlamış oluruz” (Humboldt, 1988, s. 214).

Günümüzde gerek legal gerekse de illegal yollardan gelişmiş ülkelerin yollarını tutan göçmenlerin yerleştikleri yeni coğrafyalarda Semran’a (2010) göre, “ötekileştirildikleri, suistimâle uğratıldıkları ya da en iyi ihtimalle asimile edilmeye çalışıldıkları ortadadır” (s. 187). Nitekim Larrain’in de işaret ettiği gibi (1995), günümüzde göç alan ülkeleri, “kendi ulusal kimliklerini merkezi, egemen bir şekilde oluşturmuş, diğer kültürlerin ise tümünü çevre ve aşağı olarak niteleme eğiliminde olan ülkeler” olarak düşünmekte bir sakınca yoktur (s. 216). O halde Humboldtçu bir bakış açısı çerçevesinde göç alan ülkelerin zihinsel yetenekleri ve dolayısıyla dilleri bakımından da kendini üstün görme eğilimi içerisinde olacakları da gözetildiğinde, bu ülkelerin kendi bireysel dehasının ürünü olan ve her türlü alandaki yaratımlarını onunla gerçekleştirdiği dilini ‘ötekilerden’ koruma içgüdüsünde olacakları açıktır. O halde, bu anlayışın hâkim olduğu bir coğrafyada göç olgusu söz konusu olduğunda karşılıklı etkileşimin kaçınılmazlığı dolayısıyla göçmenin varlığına, yani bu olgunun kendisine daha başlangıçtan itibaren bir tehdit gözüyle bakılabileceğini öngörmek de mümkündür.

Farklı olanın öteki olarak yaftalandığı bu sistemde, her ne kadar ‘dünya insanı’ olma söylemleri ifade de bulsa, göçmenin işinin zor olduğunu kabul etmek gerekir. Göçmenin kendi anadilinden, ana vatanından çıkıp ikincil bir dile, ulusa doğru yaptığı yolculuğun legal yollardan dâhi olsa, Humboldtçu dil anlayışının şekillendirdiği bir düşünce yapısı içerisinde olumlu karşılanmayacağı ortadadır. Bu bakımlardan Humboldtçu dil anlayışının, bir başka zihinsel yeterliliği ve dünya görüşünü yansıtan dili dolayısıyla göçmene daha baştan vize vermeyi reddeden ve onu ötekileştirmeye hazır bir tutum içerisinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Yaklaşık yirmi yıldır Deniz’in de haklı olarak vurguladığı gibi (2014), “Batı toplumlarında göçmenlerin, mülteci ve sığınmacıların sosyal, ekonomik, siyasal sorunlara yol açmalarının yanında, ulusal kimliği tehlikeye düşürdükleri yönünde bir görüşün varlığı da keskin bir biçimde kendini göstermektedir” (s. 179). Özellikle Almanya, Hollanda ve Danimarka vb. AB üyesi devletlerin 1990’ların sonundan itibaren yürüttükleri yabancı karşıtı politikaların göç sorununa karşı tepkili tavırları, 11 Eylül Saldırıları sonrasında güvenlik kavramının bu ülkelerde öncelikli bir konum da almasıyla, Sevilla Zirvesi’nde göç sorununa yönelik ciddi kararların alınmasını beraberinde getirmiştir. Haziran 2002’de İspanya’da gerçekleştirilen bu zirvede, tüm AB üyesi devletlerin ulusal sınırlarını koruyacak ve güvenliğini sağlayacak ortak bir sınır güvenlik biriminin

Frontex'in (Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Birimi) kurulması ve sığınmacı üreten ülkelere kendilerinden kaynaklanan sığınmacı sayısını azaltmaları karşılığında ekonomik yardımların yapılması gibi bir takım kararlar alınmıştır. Güvenlik kavramının abartılarak ön plana çıkarıldığı bu zirve, Deniz'in de (2014) işaret ettiği üzere "bu devletler açısından açıktır ki göçmen, mülteci ve sığınmacılara karşı adeta güçlü bir koza dönüşmüştür" (s. 180). Bu bakımdan asıl olarak siyasal tavır ve söylemlerinde ifade ettikleri gibi öncelikli amaçları 'ulusal kimliklerini korumak' olan bu devletlerin, 'güvenlik' sorununu da bahane ederek böylece göçmen statüsündekilere karşı 'giriş ve yaşama koşullarını zorlaştırıcı ama ülkeden sınır dışı etmeyi kolaylaştırıcı' sert kanunlara başvurmaları şaşırtıcı olmamıştır. Bunun en tipik örneği ise Sevilla Zirvesi'nin ardından Almanya'nın göçmen statüsündekilere (AB ülke üyeleri hariç) yerleşim hakkı tanıma için 'dil şartı'nı yasalaştırmasıdır. Bu yasa ile Almanya hem göçmen sayısının azalmasını hem de 'dil şartı'nı yerine getiren göçmenlerin Alman ulusunun kimliğine verebileceği olası zararların önüne geçebilmeyi umut etmektedir. Ancak merkezde ırkçı tutumlar arttıkça, Semran'ın da (2010) ifade ettiği gibi "göçmenler gittikçe içe kapanmakta, merkezden uzak, ona paralel yaşamlar oluşturmaktadır" (s. 188). Bu bakımdan Almanya her konuda demokrasi ve özgürlüğün varlığından söz ederken, aksi bir şekilde aslında tam da Humboldtçu bir dil anlayışının ete kemiğe bürünmüş iyi bir örneği olarak karşımızdadır.

Görülmektedir ki bir dil anlayışı sadece dilin ortaya çıkışı ve nitelikleri ile ilgili olmayıp, aynı zamanda kişinin kendi kimliğini ve toplumun varoluş biçimini belirlemesiyle de ilgilidir. Bu açıdan da dil anlayışlarının, göç olgusu söz konusu olduğunda önemli bir yorumlayıcı olduğunu görmek gerekir. Bu doğrultuda şimdi bir de Humboldt'tan oldukça farklı bir dil anlayışı ortaya koyan ve bu bakımdan da bize göç konusunda da farklı bir bakış açısı kazandırabilecek olan Rorty'ye bakmakla devam edelim.

Rortyci Dil Anlayışı Kapsamında Göç Olgusuna Bir Bakış

Humboldt gibi Rorty de göç konusunu doğrudan ele alan ve irdeleyen bir düşünür değildir. Ancak ortaya koyduğu düşünceler ve özelde de dil anlayışı doğrultusunda göç hakkında bir okumaya oldukça elverişlidir. Bu okumada onu Humboldt'tan farklı kılacak olan şey, farklı bir dil anlayışı sunması bakımından göç konusuna da farklı bir yorum getirebilmemizi sağlayacak olmasıdır.

Rorty'nin dil konusuna yaklaşımını belirleyen şey, onun geleneksel felsefe yapma tarzının dışında kalan düşünme şekliyle yakından ilişkilidir. Rorty felsefeyi terapi, islah etme, diyalog ve

kültür eleştirmenliği gibi terimlerle ilişkilendirerek, onu bunları hayata geçirmekle sınırlayan bir tutumu benimsemiş görünür. Bu anlamda felsefeyi bir eleştiri tekniğine indirgeyen Rorty, onu daha çok yaşamın içinde somut projeler üreten bir etkinlik, pragmatizm ile karakterize edilmiş bir şey olarak görme eğilimindedir.

Öte yandan onun, kişinin en merkezi inanç ve arzularının olumsuzluğuyla yüzleşebilecek kadar tarihselci ve 'nominalist bir ironist' olduğunun da altını çizmek gerekir. Bu bakımlardan da liberal bir ironist olarak karşımızda duran Rorty'nin temel amacının 'zalimlik' ile mücadele etmek olduğunu da göz ardı etmemek gerekir. Pratik bir demokrasi anlayışından yola çıkan Rorty, öncelikli olarak bir bilgi öznesine indirgendiğini düşünen bireyi özgürleştirecek ve onun bu özgürlüğünü sağladıktan sonra güvence altına alacak bir anlayışı ön plana çıkarır.

Rorty'nin 'liberal ironist' kavramı etrafında şekillenen bu temel düşüncelerinin dil anlayışına da yansıdığı görülür. İnsanî varoluşun tüm biçimlerini tek tek irdeleyen Rorty, insanın kendini gerçekleştirme tarzlarından hiçbirinin bir zorunluluk örgüsü içerisinde tanımlanamayacak denli olumsal olduğu sonucuna varmasıyla, olumsuzluk kavramını düşüncesinin merkezi unsuru haline getirir. Böylece de insanın gerek kendi kimliğinin, gerek toplumsal varoluş biçiminin gerekse de kullandığı dilin bir zorunluluk örgüsünden hareketle değil, fakat olumsal durumlar olarak kavranılması gerektiği düşüncesinden hareket eder.

Rorty'de 'olumsallık' kavramı kapsamında ele alınan dil, kişinin kendisini ve içinde bulunduğu toplumsal bağları yeniden yaratabilmesini mümkün kılacak tek unsur olarak bizleri karşılar. Nitekim Müftüoğlu'nun da vurguladığı üzere (2000), "Rorty için dilin nitelikleri hem bireysel kimlik hem de toplum açısından önemli sonuçlar doğuracak özelliktedir" (s. 131).

Dil anlayışında Donald Davidson'dan etkilenecek onun izinden giden Rorty (1989), öncelikle 'dil uzlaşım sallağı' temel savından hareket ederek, dile yönelik 'yaratılıştan gelen doğa' düşüncesini reddeder. Davidson dili mümkün kılan bu uzlaşım unsuruna bir tür kökensel anlaşma olarak işaret eder. Bu görüşe katılan Rorty için de, bu kökensel anlaşma, o halde sözcüğün daima anlaşılacak bir şey vermesi ve anlamayı talep etmesi doğrultusunda yaratılıştan gelen doğa düşüncesini bertaraf eder. Kaldı ki Altuğ'un da belirttiği üzere (2001), "gerek anlamayı talep etme, gerekse de anlaşılacak bir şey verme ancak sadece bir anlaşma temelinde mümkün olabilmektedir" (s. 11). O halde insan daima anlaşarak anladığından, anlaşma anlamının kökeni olarak belirir. Anlaşma ile bir şeyin gösterge yapılması ile o şeyi başka bir şeyin yerine tutar hale getiririz. Bir başka ifade ile, örneğin fiziksel bir sesi fiziksel bir ses olmaktan çıkarırız; ki bu da ona sadece sembolik bir değer yüklediğimiz anlamına gelir. Kaldı ki bunun

tinsel gücümüzle, tarihsel köklerimizle, zihinsel yeterliliklerimiz ile yakından uzaktan da bir ilişkisi yoktur. Bu bağlamda dil sadece sembolün vuku bulmasıyla, eş deyişle bir şeyi başka bir şeyle bir tutmanın, bir şeyi başka bir şeye bağlamanın, onları yan yana tutmanın, onları uygun düşürmenin olagelmesi olarak düşünülür. Dolayısıyla Rorty için de sembolün *genesis*'i anlaşmadır, yani uzlaşım. Rorty'de dilin bu özelliği, onu olumsal olduğu kadar toplumsal bir olgu olarak da kavramamızı sağlar.

Ancak bu noktada altını çizmek gerekir ki Rorty için, dilin toplumsal yönü bu toplumun bireylerini nedensel bağlantılar içerisinde kavramayı gerektirmez. Rorty bireyin kendi benlik imgesinin de sadece tikel olumsal durumlar içerisinde kavranılması gerektiğini salık verir. Bu bağlamda bireylerin dilsel anlaşma/uzlaşmaya da yalnızca olumsal bir şekilde katıldıklarını görmek gerekir. Bu bakımdan Rorty'de dil, ortak tarihsel geçmişe dayanan bir ulusun ürünü olarak değil, fakat hem zaman hem de mekân olarak olumsal bir şekilde bir araya gelmiş bir takım insanların, kendi bireysel özgünlüklerini, kişisel dehalarını ortaya koymak suretiyle katıldıkları bir anlaşma/uzlaşmanın olumsal bir ürünü olarak düşünülür. Bir başka ifade ile dil, olumsal bir biçimde ortaya çıkmış benliklerin yine olumsal bir şekilde bir araya gelip üzerinde anlaştıkları/uzlaştıkları bir ürüne karşılık gelir. Burada altı çizilmesi gereken husus, Rorty (1989) için bu anlaşma/uzlaşmanın belli bir zamanda gerçekleşmiş, olmuş bitmiş bir şeye karşılık gelmediği, aksine bu dilin kullanımına katılan her yeni bir birey ile sürekli bir şekilde yenileneceğidir.

Bu noktada Rorty, bu olumsal dil anlayışı temelinde 'hakikat' kavramına ilişkin algımızı da değiştirmemiz gerektiğine işaret eder. Orada dışarıda bulunan bir hakikat anlayışı yerine Rorty, insan zihnine dolayısıyla da diline bağlı olan bir hakikat düşüncesinden yola çıkar:

“Hakikat orada dışarıda olamaz. Eş deyişle hakikat insan zihninden bağımsız var olamaz. Çünkü tümceler bu şekilde var olamaz ya da orada dışarıda olamaz. Dünya orada dışarıda olmasına karşın dünyaya ilişkin betimler orada dışarıda bulunmaz. Sadece dünyanın betimleri doğru ya da yanlış olabilir. İnsanların betimleme faaliyetlerinden bağımsız olarak düşünüldüğünde dünya doğru ya da yanlış olamaz. Kaldı ki dünya konuşmaz. Yalnızca biz konuşuruz” (Rorty, 1989, s. 5).

Bu bakımdan Rorty, bir dilin gerek oluşturulması esnasında gerekse de kullanımında öznenin ve olumsal durumların dışında belirleyici olarak hiçbir nesnel ölçütü kabul etmez.

Böylece dile yönelik felsefi yaklaşımında gerek epistemolojik uygunluk, gerekse de metafizik arka plan gibi felsefi anlayışları da bertaraf etmiş olur.

Bununla birlikte Rorty, dili temsilin veya dışavurumun bir aracı olarak gören dil anlayışlarının, dili insanın metafizik özünü dışa vuran bir unsur olarak görmelerinden dolayı dilin araçsal kavranılışına da karşı çıkar. Bu türden bir kavrayışın insanı yine zorunluluk örgüsü içerisine çekeceğini düşünür. Müftüoğlu'nun da işaret ettiği gibi (2000), "Rorty için, dili bu tür bir araçsallıktan kurtarmanın yolu, onu başta hakikat olmak üzere, niyetsellik, gönderme vb. terimler ile sınırlayan indirgemeci anlayıştan uzak tutmaktan geçer" (s. 134). Kaldı ki dil, kendisinin ardında duran, kendisini belirleyen ve kendisinden başka olan bir şeyin temsilcisi ya da göstergesi olmayıp, olumsal benliklerin kesintiye uğramadan sürekli yenilenmekte olan bir anlaşma/uzlaşmasına bağlıdır.

Görüleceği gibi Rorty'nin olumsal dil anlayışı, Humboldt'unkinin aksine, dili tüm ulusun ortak olarak sahip olduğu düşünülen zihinsel yeterliliğine bağlamaz. Rorty'de dil, o dilin kullanımına katılacak her bireyin kendi öz-algısını yansıtacağı, yani kişisel dehasının ve özgünlüğünün yer bulduğu bir anlaşma/uzlaşmanın ürünü olarak düşünülür. Rortyci olumsal dil anlayışında göçmenin kendi kişisel dehasıyla ve özgünlüğü ile, eş deyişle kendi öz-algısı ile tıpkı ana dilinin sürekli yaratımına ve kullanımına dâhil olması durumunda olduğu gibi, göç ettiği coğrafyanın dilinin bu sürekli yaratım ve kullanımına katılması da oldukça doğal ve olumsal bir durum olarak karşımızdadır. Oysa Humboldtçu anlayışta, daha başlangıçta dili dolayısıyla başka bir tin ve zihniyeti yansıtan göçmenin kabul görmesinin zor olduğu; onun göç alan ulusun kendi dilini, onunla yaratılan sanat ve kurumlarını dejenere edebilecek, kısacası tininin aşınmasına sebebiyet verebilecek bir tehdit olarak ortaya çıktığı görülmekteydi. Bu bakımdan özellikle gelişmiş devletlerin 'öteki' olarak göçmenleri yenmeye, bastırmaya, denetimine almaya ve içine çekmeye çalışmasına yönelik eylemlerinin Humboldtçu bir dil anlayışının göçmenlere yönelik genel tavrını özetlediğini söylemek mümkündür.

Rorty'nin ayırım yapmaksızın tek tek her bireyin kendi özgünlüğü ve dehası kapsamında herhangi bir dilsel anlaşmaya dâhil olabileceğini savunan dil anlayışının 'olumsallık' karakteri gereği, Humboldt'tan farklı olarak tarihsel köklerden tamamen bağımsızlaşmış, daha zengin bir *energeia*, yani dilsel bir etkinlik alanı tasarlamakta olduğu ortadadır. Açıktır ki dilsel etkinlik alanı bu haliyle Rorty için, insanların katılımını sınırlamayan, içerisinde daha özgür olduğu ve bu özgürlüğü koruyabileceği yeni uzlaşım alanlarına ve buna bağlı olarak da sürekli bir şekilde yeni sözcük dağarcıklarının oluşumuna imkân tanıyan bir alana işaret etmektedir.

Artık bütün dünyada, “özellikle sanat alanında çeşitlilik, renklilik ve çokseslilik kavramlarına vurgu yapılmakta ve yaşadıkları ülkelerde yarattıkları ile ilgi gören, özellikle de edebiyat dalında çok büyük ödüllerle taltif edilen göçmen sanatçıların sayısının her geçen gün artmakta olduğu bilinmektedir” (Semran, 2010, s. 189). O halde, Humboldtçu dil anlayışının yansıttığı dünya görüşünün her ne kadar baskınlığını ve yaygınlığını korusa da, günümüzde özellikle sanat alanında Rortyci dil anlayışının işaret ettiği zengin *energeia*'nın, yani yeni sözcük dağarcıklarıyla bezenmiş bu zengin dilsel etkinlik alanının olumlu ve güzel sonuçlarını görebilmek de mümkündür. Böylece tek bir kimliğin içine sığmaktansa, Rortyci dil anlayışının da vurguladığı gibi, iki dilin de kendine sunduğu imkânlardan yararlanarak kendine yeni bir özgürlük ve uzlaşım alanı açan göçmenin böylece kimlikler üstü bir anlayış geliştirmekte olduğu da gözden kaçmamalıdır.

Bu noktada Rorty'nin bir de politika düşüncesine dikkat çekmek gerekir. Rorty'nin politika düşüncesinin çıkış noktası, modern öznenin gerek dil anlayışını gerekse de onunla şekillenen her türlü kurum ve sanatı 'hakikat' ile temellendirme istemiyle yakından ilişkilidir. Rorty'nin büyük bir yanılğı olarak nitelediği bu istem, “bireyi bir yandan bilgi öznesi, bir yandan da hakikatin tutsağı haline getirir” (Rorty, 1989, s. 34). Bu bakımdan Rorty, modern dünyada bir bilgi öznesine indirgenildiğini gördüğü bireyi özgürleştirecek ve onun bu özgürlüğünü güvence altına alacak olan pratik bir demokrasi anlayışı geliştirme amacına yönelir. Bu doğrultuda ise Rorty'nin öncelikle olumsal dil anlayışını ortaya koymuş olması oldukça anlaşılırdır. Rorty'nin politik tasarımının toplumsal dayanışmaya dayalı yapısını bu anlamda öncelikli olarak, toplumun içerisindeki herkesin – göçmen-yerli tarzı ayrımlara mahal vermeksizin– katılımına koşulsuz şartsız olarak olanak tanıyan dilin uzlaşımsal ve olumsal temelleri üzerine dayandırıldığını belirtmek gerekir. Tekil bireyler arasındaki toplumsal dayanışmanın, ancak aynı zamanda bireyin tüm tekilliği ile de var olabileceği bir alanda mümkün olabileceğini düşünen Rorty, bu bakımdan toplumsal dayanışmanın imkânını da öncelikle, her bireyin kendi özgünlüğünü ve kişisel dehasını yansıtmaya bakımından özgür ve eşit olduğunu ileri sürdüğü 'dil' anlayışında bulur. Dili bu şekilde tasarlayan Rorty açısından, göçmenin bu toplumsal dayanışmanın dışında kalmasını gerektirecek bir durum da söz konusu değildir. Aksine edineceği ikincil bir dil ile göçmenin, hem kendi kimliğine hem de içerisinde bulunduğu toplumun varoluş biçimine kendi bireysel dahası ölçüsünde zenginlik katabileceği de göz önünde bulundurulduğunda, onun bu toplumda ötekileştirilmek yerine, uzlaşımsal alanın daha da güçlenebilmesi ve zenginleşebilmesi adına

toplumsal dayanışmanın önemli bir parçası haline getirilmesi gerektiği sonucuna da rahatlıkla ulaşılabilir.

Dil anlayışından hareketle insanın kimliğinin olumsuzluğuna dair giriştiği analizde ise Rorty (1989), hakikat ısrarının bir sonucu olarak insanın en kötü yönünün 'zalimlik' olarak ortaya çıktığını belirler. Bu açıdan Rorty'nin, politik yöneliminin temel amacının zalimlikle mücadele olduğuna da önemle dikkat çekmek gerekir. Nitekim bu bağlamda da onun göçmenin kendi diline, dinine ve kültürüne kısıtlama getirmeyi amaçlayan zalim bir uygulamanın taraftarı olamayacağı ortaya çıkar. Her türlü zalimlikle mücadeleyi salık veren Rorty için, göçmenler görülmektedir ki mücadele edilmesi gereken, kısıtlamalar getirilmesi gereken birer tehdit unsuru değildir. Aksine Rortyci anlayışta göçmenler, hem içerisinde buldukları toplumun kendi içindeki dayanışmasının güçlenmesi amacıyla hem de kendi bireysel varoluşlarını gerçekleştirilebilmeleri adına kendi bireysel deha ve özgünlüklerinin temel haklar çerçevesinde önemle korunması gereken kişiler olarak görülmelidir.

O halde Rortyci dil anlayışında, göç olgusunun daha çok göçmenlerin temel haklarının korunması çerçevesinde ele alınması ve onların farklılıklarıyla içerisinde buldukları toplumun zenginlikleri olarak kavranılması gereken bir olguya karşılık gelmesi gerektiği rahatlıkla ifade edilebilir. Yeni yüzyılın küresel ölçüde yer açtığı yeni uzlaşma alanının, kimlikler üstü bir göçmen profilini gerektirdiği de düşünüldüğünde, Rortyci dil anlayışını 'dünya insanı' olma söylemini önemli ölçüde reel kılacak bir anlayış olarak düşünmek mümkündür. O halde dünya genelinde pratikteki güzel örneklerini şimdilik daha çok sanat boyutunda gösteren Rortyci dil anlayışının savunduğu zengin *energeia*'nın, dilsel dolayımın kendisinden geçmek durumunda olan her türden insani pratiği -sosyal, kültürel, ekonomik, siyasal vb. olsun- gerçek anlamda kuşatması ile daha zengin, renkli ve daha az problematik bir dünyaya sahip olabileceğimizi öngörebiliriz.

Sonuç

İnsanlık tarihinin başlangıcıyla birlikte anılan dil ve göç olguları, insanın içerisinde yaşadığı topluma ve dünyaya ilişkin farkındalığı arttıkça daha çok incelenen, araştırılan ve irdelenen konular haline gelmişlerdir. Öyle ki yirminci yüzyılın başlarından itibaren, her iki olgu da dünya gündeminde en çok konuşulan ve tartışılan konuların başını çekmektedir.

Özellikle içerisinde yaşadığımız yüzyılda dilin, içinde yaşadığımız dünyanın ve toplumun anlaşılmasında merkezi bir konum teşkil ettiği düşüncesi hâkimdir. Nitekim dil söz konusu olduğunda, sözcüklerin, önceden var olan bir nesnelere düzenine ilave edilmiş saf ses etiketleri

veya suni, keyfi ilaveler olmadığı artık ortadadır. Benveniste'nin de ifade ettiği gibi, "sözcükler, yani dil, insanların dünyalarını oluşturdukları ve dile getirdikleri kolektif sosyal etkileşim ürünleri ve temel araçlarıdır; dolayısıyla dil toplumu içerir, yani dil toplumun yorumlayanıdır" (Benveniste, 1995, s. 167). Yirminci yüzyılla birlikte dile ilişkin genel kabul gören bu görüş, bütün bir insan bilimleri alanındaki gelişmeleri derinden etkilemiştir. O günden bugüne, insana ve topluma ilişkin bütün felsefî ve sosyolojik araştırma alanlarının kesiştiği yer onun bilinci, buna bağlı olarak kişinin kendi kimliğini ve içerisinde bulunduğu toplumu nasıl ve ne şekilde biçimlendiriyor olduğu yönündeki sorgulamalarla 'dil'den geçmektedir. Bu bakımdan dil içinden yapılan felsefi bir değerlendirme, göç olgusu söz konusu olduğunda üretilen mevcut pratik çözümlerin arkasındaki düşünsel zeminleri ortaya çıkarabilmek adına da önemlidir.

Yirminci yüzyıl ile birlikte ön plana çıkan olgulardan biri de 'göç' olmuştur. Yirminci yüzyıldan bu yana, kitlesel göçlerin yoğun bir şekilde kendini göstermekte ve dolayısıyla farklı kültürlerin yoğun bir şekilde etkileşim sürecine girmekte oldukları ortadadır. Bu etkileşim süreci şüphesiz ekonomik, sosyal, politik ve kültürel boyutta bir takım sonuçlar doğurmaya da gebe dir. Ancak göç olgusunun irdelenmeye başlandığı günden bu yana daha çok göç alan ülkeye olumsuz etkileri temelinde, negatif bir tutumla ele alındığını da belirtmek gerekir. Bir başka ifade ile göç, uyum problemleri, kimlik ve kültürel çatışmalar, işsizlik vb. sorunlar çerçevesinde irdelenen, yani daha çok doğurduğu olumsuz sonuçlar bakımından ele alınan bir olguya karşılık gelmektedir. Bu hali ile nedenleri ve sonuçları bakımından göç olgusunun sosyolojik ve felsefî kontekstlerden de araştırılmaya açık bir konu olduğu ortadadır. Biz de metnimiz kapsamında, göç olgusuna bir de dil felsefesi temelinde bakmaya çalıştık. Eş deyişle bu çalışmamızda dil konusunda genel kabul görmüş anlayışların dâhi, dile farklı perspektiflerden yaklaşıldığında göç olgusuna tutumlarının nasıl değişiklik gösterebileceğini yorumlamaya çalıştık.

Bilindiği üzere, dil felsefesi kapsamında on dokuzuncu yüzyıldan itibaren 'dillerin farklılığı, düşüncelerin, dünya görüşlerinin, bilgi sistemlerinin farklılığına tekabül eder' anlayışı genel kabul görmektedir. İşte tam da bu bağlamda farklı dillerin etkileşimine yol açmasıyla farklı düşünceleri, dünya görüşlerini ve bilgi sistemlerini bir araya getiren göç olgusunu dil felsefesi zemininde irdelemek mümkün hale gelmektedir. Ancak görülmektedir ki, 'dillerin farklılığı, düşüncelerin, dünya görüşlerinin, bilgi sistemlerinin farklılığına tekabül eder' anlayışı, dil'e yaklaşım tarzına göre göç olgusuna yönelik neredeyse taban tabana zıt iki farklı bakış açısıyla sonuçlanabilmektedir.

Bir bakış açısından ulusun dili tını ve tını de dili olarak görülmekte ve bu bakımdan da dillerin farklılığı, ulusların arasında beliren keskin düşünce, dünya ve bilgi sistemleri arasındaki farklara gönderme yaparken; dilin oluşumu ise ulusun sahip olduğu düşünülen zihinsel yeterliliklere ve ortak tarihe bağlanmaktadır. Humboldt'un savunucusu olduğu bu görüş doğrultusunda, belli bir tını ve dolayısıyla da dile sahip ulusun, kendi ulusal kimliğini korumak adına göç olgusuna yaklaşımında tamamıyla olumsuz bir tavır içerisinde olabileceği tüm açıklığıyla ortadadır. Bu bağlamda göç olgusu sadece göç alan ülkenin sahip olduğu değerlerin dejenerasyonu açısından tek taraflı olarak ele alınırken, göçmen statüsündekilerin yaşadığı sorunların görmezden gelinmesi olası görünmektedir.

Ele aldığımız bir diğer bakış açısından ise dil, bir zorunluluk örgüsü içerisinde değil, aksine tamamıyla olumsal bir durum olarak kavranılmaktadır. Rorty'nin savunucusu olduğu bu görüş, dilin uzlaşım ve olumsal karakterine vurgu yaparken, onun araçsal karakterini bertaraf etmekte ve hakikat ile olan bağı kesmektedir. Böylece insani yaşamın her yönüyle olumsal olduğu teziyle yüzleşmek durumunda kaldığımızda, toplumsal bağları yeniden yaratabileceğimiz tek unsur olarak karşımızda sadece dil kalmaktadır. Açıktır ki Rorty'de dil, kayıtsız şartsız her insanın kendi öz-algısını yansıttığı, yani kişisel daha ve özgünlüğünü ortaya koyabildiği bir alan olması bakımından bütüncü bir özelliğe de sahiptir. Bu bakımdan dil her bireyin kendini özgürce var edebileceği bir alan olmasının yanı sıra, bireyi toplumun bir parçası haline getirecek olan önemli bir unsur olarak da ortaya çıkmaktadır. Nitekim bu dil anlayışı her bireyin kendi dehası ölçüsünde -herhangi bir- dile katılımını mümkün gördüğünden, konuşulan dilin ortak bir tarihi geçmişi ya da belli bir tını yansıtma durumu da söz konusu değildir.

Göç olgusuna bu dil anlayışı kapsamında bakılacak olduğunda, bu olgunun düşünce, dünya görüşü ve bilgi sistemleri açısından bir zenginliği ifade etmesi gerektiği açıktır. Belli bir tarih birliğine ve tını dayanmayan, aksine olumsal ve uzlaşım karakteriyle her insanın kendi kişisel dehası ve özgünlüğü ile katılımına açık bir alan olarak ortaya çıkan bu dil anlayışı, göç olgusunda ortaya çıkan farklı dillerin etkileşimini sakıncalı bir durum olmaktan çok, yeni uzlaşımlara kapı aralayacak bir zenginlik olarak görme eğilimindedir. Göçmen statüsündeki bireylerin bu anlamda göç ettikleri toplumun dilini öğrenmeye başlamak suretiyle, onların içlerinde buldukları anlaşma/uzlaşmaya dâhil olabilmeleri bakımından bu topluluğun doğal bir üyesi olabilmeleri mümkün görünmektedir. Bu açıdan toplumun varoluş biçimini de olumsal bir durum olarak ortaya koyan bu dil anlayışı çerçevesinde, ayrıca göçmenlerin kendi dil, din ve kültürlerini kısıtlayıcı bir uygulamanın varlığına da gereksinim duyulmayacaktır. Aksine kendi öz

algıları doğrultusunda yeni bir uzlaşım alanına katılan göçmen statüsündekilerin, bu alana kendi bireysel deha ve özgünlüklerini yansıtması beklenildiğinden, öncelikle onları besleyen ve geliştiren bir unsur olması bakımından kendi dillerine ve kültürlerine sahip çıkmalarına da izin vermek gerekecektir.

Yaşadığımız yüzyılda gerek kitle iletişim araçlarının, gerekse de ulaşım araçlarının gelişmişlik düzeylerinin vardığı noktalar düşünöldüğünde, göçle gelen bir kültürün dünyayı şekillendirmeye başladığını görmek gerekir. En temel iletişim aracımız dil olduğundan, göç olgusu ile dünyayı şekillendirmeye başlayan bu yeni kültürü öncelikle dilsel etkileşimin bir sonucu olarak görmek mümkündür. O halde farklı dillerin ve dolayısıyla da farklı kültür, dünya görüşleri ve bilgi sistemlerinin birbirlerinin uzlaşım-sallık alanlarına girmek suretiyle, birbirlerinin varsa eksikliklerini giderebileceklerini ya da birbirlerini farklı kontektlerde besleyebileceklerini gözden kaçırmamak gerekir. Bu açıdan gündemimizde engellenemez bir olgu olan göç'ü engellemek değil, göç'ün sonucunda ortaya çıkan karşılıklı etkileşimden azami ölçüde faydalanabilmek olmalıdır.

Dillerin farklılığı tabi ki de düşünce, dünya görüşü ve bilgi sistemlerinin farklılığına tekabül etmektedir. Ancak yaşadığımız yüzyıl itibari ile ortaya da çıkmıştır ki, dil'i bir ulusun tını olarak görmek, yani onu sadece belli bir ulusun uzlaşım-sal alanı içerisine hapsetmek dünyanın yorumlayanı olan dil'e deyim yerindeyse at gözlüğü takmak demektir. Unutulmamalıdır ki dil, uzlaşım-sal bir alan olması bakımından ona katılmak isteyen herkese açık bir alandır. Bu anlamda da göç olgusu ile birlikte tartışıla gelen sorunların çözümüne giden ilk adımın yine dil ile atılması gerektiği ortadadır. Sonuçta anlamının da anlaşılmanın da tek yolu sadece dil'den geçmektedir. O halde řu bir gerçektir ki, bizler dil'in kendisinde ve kendisi aracılığı ile yeni uzlaşım-lara kapı aralamayı beceremedikçe hem göç olgusunu bir sorun olarak görmeye hem de 'dünya insanı' olma hayalinden uzaklaşmaya devam edeceğiz.

ORCID ID

Pınar TÜRKMEN BİRLİK

<https://orcid.org/0000-0003-1099-5737>

Declaration of Conflicting Interests

The author(s) declared that there were no conflicts of interest with respect to the authorship or the publication of this article.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar(lar) bu makalenin yazarlık veya yayımlanmasına ilişkin olarak hiçbir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiş(ler)dir.

KAYNAKÇA

- Altınörs, A. (2003). *Dil felsefesine giriş*. İnkılâp Kitabevi: Ankara.
- Altuğ, T. (2001). *Dile gelen felsefe*. İstanbul: YKY.
- Benveniste, E. (1995). *Genel dilbilim sorunları*. (E. Öztokat, Çev.). YKY: İstanbul.
- Cassirer, E. (1955). *The philosophy of symbolic forms, volume I*. (R. Manheim, Trans.) New Haven: Yale University Press
- Cengiz, S. (2010). Göç, kimlik ve edebiyat. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 2(3), 185-193.
- Demir, G. Y. (2007). *Sosyal bir fenomen olarak dilin belirsizliği*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık. 1. Baskı.
- Deniz, T. (2014). Uluslararası göç sorunu perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Nisan, Sayı: 1.
- Hall, S. (1998). Yerel ve küresel: Küreselleşme ve etniklik. İçinde A. D. King (Der.), *Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Harris, R. ve Taylor, T. (2002). *Dil bilimi düşününde dönüm noktaları*. (E. E. Taylan ve C. Taylan, Çev.) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara.
- Humboldt, W. (1988). *On language: The diversity of human language-structure and its influence on the mental development of mankind*. (P. Heath, Trans.) Cambridge University Press: Cambridge.
- Huysmans, J. (2006). *The politics of insecurity: Fear, migration and asylum in EU*. *New International Relations*. Routledge.
- Larrain, J. (1995). *İdeoloji ve kültürel kimlik*. (N. N. Domaniç, Çev.) Sarmal Yayınevi: İstanbul.
- Lewin, R. (2000). *Modern insanın kökeni*. (N. Özüaydın, Çev.) Tübitak Popüler Bilim Kitapları: Ankara.
- Miller, R. (1968). *The linguistic relativity principle and humboldtian ethnolinguistics*. The Hague: Mouton.
- Müftüoğlu, A. (2000). *Rawls, Rorty ve Taylor'ın demokrasi anlayışlarında birey ve kollektivenin yeri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ege Üniversitesi: İzmir.
- Özekmekçi, M. İnanç. (2010). Tehdit sınırını geçmeyen göçmen. *Hayat Sağlık Dergisi*, Vol: 2, s. 44-48.
- Rorty, R. (1989). *Contigency, irony and solidarity*. Cambridge University Press: Newyork.

Saussure, F. (1966). *Course in general linguistics*. (W. Baskin, Trans.) McGraw-Hill Book Company: Newyork.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2010). *Milletlerarası antlaşma*. Erişim Tarihi (2018, Ağustos 07) www.goc.gov.tr

Taylor, C. (2006). An issue about language. In C. Jourdan & K. Tuite (Eds.), *Language, Culture, and Society: Key Topics in Linguistic Anthropology* (Studies in the Social and Cultural Foundations of Language, pp. 16-46). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511616792.002

İnsan. (2018). In *Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü*. Erişim http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c1c251f4066a6.50507276

Wittgenstein, L. (1978). *Philosophical investigations*. (G.E.M. Anscombe, Trans.) Basil Blackwell: Oxford.